

S6.3.3

Nirriċerkaw l-esperjenza tal-Maltin fit-Tieni Gwerra Dinjija

(tkompli ż-żjara f' Ruma tan-nannu u t-tfal)

- Caroline: Kemm kellna ajruplani, Nann, ahna! Kellna tliet ajruplani. Dawn kien jisimhom "Faith", "Hope" u "Charity".
- Charlene: Kemm kont nibża' kieku jien! Fejn kont nistahba kieku, Nann? U kif kienu jkun jafu li ġejjin jattakkaw? X'kont tagħmel int, Klara, kieku kont tgħix dak in-nhar?
- Klara: Lanqas biss irrid niftakar! Kemm hi kerha l-gwerra!
- Nannu: Veru kerha, uliedi! Konna nkunu nafu li ġejjin it-Taljani, għaliex kienu jindaqqu s-sireni. Dawn kienu jagħmlu hoss qawwi li jinstema' minn Malta kollha. Kif konna nisimghu s-sirena, kulhadd, kbar u żgħar, kien imur jigrri kemm jiflah għal gox-xelter.
- Caroline: X'kienu dawn, Nann?
- Nannu: Dawn kienu bħal kmamar imhaffrin taht l-art jew go xi gholja. Kulhadd kien jigrri fihom... Eh! Niftakar tajjeb! Li kieku ma kinux ix-xelters, kieku mietu hafna aktar nies. Konna noqogħdu ġewwa sakemm ma nibqgħux nisimghu aktar l-ajruplani u l-bombi neżlin! Kif jieqfu konna nohorġu barra u kulhadd jibda jigrri biex jara jekk id-dar tiegħu għadhiex wieqfa jew le.
- Francesca: Kos! U jekk id-dar tkun ġiet fuqha l-bomba?
- Nannu: Kienu mumentu ta' swied il-qalb. Wara l-attakk, in-nies ikunu mbikkija. Imdejqin hafna. Tfal jibku lill-missier tagħhom. Familji mifruda għaliex xi hadd minn tal-familja spicča vittma tal-gwerra. Oh! Ma rridx niftakar kemm batejna! Djar imwaqqgħa. Knejjes sbieħ imwaqqgħin jew imġarrfin. It-triqat għebu għax kullimkien ġebel u hitan imwaqqgħin. Herba shiha.
- Roderick: Nann, u x'kontu tieklu? Nimmagħina kellkom il-ġuħ!
- Nannu: Kien hawn għaks kbir dak in-nhar! Il-bdiewa ma baqgħux jaħdmu l-għelieqi minhabba l-biża' tal-bombi. L-ikel kien skars wisq. Lanqas bil-flus ma kont issib tixtri. U dak in-nhar ma kellniex flus! Kien hawn f' Malta ġuħ kbir! Tfal, ftakru li sa Diċembru, ftit xhur wara li bdiet il-gwerra, it-Taljani ġew jitfgħu l-bombi aktar minn mitejn darba!
- Charlene: Nann, allura dejjem it-Taljani kienu jiġu jattakkaw?
- Nannu: Le! Aktar tard, Hitler induna li ma kienx faċli jirbaħ lil Malta malajr. Għalhekk beda jibgħat hu wkoll l-ajruplani Ġermaniżi. Dawn kienu ferm perikolużi. Kienu jattakkaw kollox. Kienu jinżlu hafna fil-baxx sabiex il-mira tagħhom tkun eżatta u thalli qerda hafna ikbar. Dan ġara l-aktar fis-snin 1941 u 1942. Fil-fatt, aktar minn għaxart elef tunnellata ta' bombi niżlu fuq Malta f'dawn is-snin!
- Klara: Waw! Għaxart elef tunnellata! Mhux ċajta meta niftakar li fil-klassi l-għalliem qalilna li

tunnellata waħda fiha elf kilo! Ahseb u ara! Kien veru żmien ikrah.

Nannu: Il-Maltin stinkaw ħafna u gheni immens lill-Ingliżi tal-ghajjnuna siewja li tawhom. Tant hu hekk, li fl-1942, ir-Re Gorg VI tal-Ingilterra, ta salib ta' ġieħ magħruf bħala l-George Cross lill-poplu Malti nhar il-15 t' April 1942. Fuq is-salib hemm miktub b'ittri kbar: "FOR GALLANTRY".

Francesca: Issa qed nifhem! L-istess salib li għandna fuq il-bandiera!

Nannu: Eżatt! Tana dak is-salib prezzjuż bħala turija ta' radd il-ħajr tal-kuraġġ li wera l-poplu Malti. Izda, tant kien ikrah dak iż-żmien li sal-10 ta' Mejju tal-1942, saru elfejn attakk mill-ajru – elfejn darba li ndaqet is-sirena! Kien żmien tal-biża'. Żmien il-ġuħ. Malta kienet fit-tarf nett biex iċċedi.

Francesca: Nann, lilna ħadd ma għenna fil-gwerra?

Nannu: Le binti, għenuna ħafna speċjalment l-Ingilterra u l-Amerika. Izda kien diffiċli ħafna sabiex il-vapuri tal-ikel u għajjnuna oħra jaslu f' Malta. Dan għaliex l-ajruplani Ġermaniżi kienu jisparaw u jitfgħu l-bombi fuq dawn il-vapuri kbar biex jegħrqu. U b'hekk Malta jkollha iċċedi. Darba minnhom, l-ikel f' Malta kien spicċa kwazi għal kollox! U kienu gejjin numru ta' vapuri flimkien bl-ikel u petrol għal Malta. Jgħidulhom konvoj. B'kollox kienu gejjin erbatax-il vapur. Minn dawn, disgħa minnhom sfaw mgħarrqa.

Roderick: Ma mnekkomx jidhlu fil-Port il-Kbir?

Nannu: Fit-13 t'Awissu 1943, l-ewwel 3 vapuri waslu Malta. L-ewwel tliet vapuri li waslu kien jisimhom Port Chalmers, Melbourne Star u Rochester Castle. Jumejn wara, jiġifieri fil-15 ta'Awissu, wasal Brisbane Star, kif ukoll it-tanker l-aktar milqut li kien jismu Ohio.

Klara: Min jaf kemm ferħu hutna l-Maltin dak in-nhar!

Nannu: Fraħna bil-kbir! Kien hemm mumentu ta' ferħ kbir hekk kif il-vapuri daħlu fil-port. Kien jum memorabbli. Kien jum ta' tama. Kien jum li fih it-talb li tlabna fix-xelters instema'.

Caroline: U kienet ukoll il-festa ta' Santa Marija!

Nannu: M'hawnx għalik, kien Jum Tluġħ is-Sema tal-Madonna! Għalhekk dan baqa' jissejjaħ "Il-Konvoj ta' Santa Marija".

Francesca: Nann, veru ħadt gost nisma' l-istorja tal-art ħelwa tagħna!

Charlene: Jien ukoll nann. U bilhaqq, it-tfal kienu jmorru skola?

Roderick: U kienu jilagħbu xi loġħba?

Nannu: Skola ftit kienu jmorru minħabba l-attakki l-ħin kollu. It-tfal kienu jilagħbu ftit u ħafna drabi l-loġħob kien jikkonsisti f'taparsi jiġġieldu u jisparaw lil xulxin! Tinsewx, ħafna tfal kienu jkunu morda b'mard serju li kien ġej minħabba nuqqas ta' ikel tajjeb u ħmieġ.

Klara: Jaħasra kemm batew it-tfal! U Nann, bilhaqq, Għawdex intlaqat fi żmien it-Tieni Gwerra?

Nannu: Iva, ukoll. Il-Gżira tat-Tliet Għoljiet sofriet u bkiet bħal oħtha Malta. Dan gara speċjalment meta waslu l-*Luftwaffe* li attakkaw imkejjen bħal Port tal-Imġarr, hdejn il-knisja ta' Lourdes u twaqqgħu anki djar fir-Rabat u f'Għajnsielem. Niftakar fil-fatt fil-familja Grech minn Triq Ħamri, ġewwa Għajnsielem, li ntemmet kollha kemm hi x'ħin waqgħet il-bomba fuq id-dar tagħhom! Mietu kollha, jaħasra!

Caroline: Prosit nann! Kemm taf tirrakkonta l-istorja!
Roderick: Imbagħad jghidu li n-nanniet ma għandhomx memorja biżżejjed!
Nannu: Dak li għedtilkom ftakruh. Ghiduh. Mexxuh lil ta' warajkom. Hobbuha l-istorja ta' pajjiżkom. Malta hi għażiż wisq għaliya. L-istorja turikom min intom. L-istorja turina u tagħtina l-għeruw ta' pajjiżna. Għalhekk jiena żgur ma ninsihex.
Francesca: Issa qed nifhem għaliex fid-dar tiegħek, Nann, għandek ħafna xeni antiki ta' żmien it-Tieni Gwerra Dinjija!
Nannu: Bir-ragun, uliedi. Imma issa, ara grizmejjja nħosshom nixfu. Mhux aħjar nimxu mixja u mmorru nieħdu kafè ġenwin kif ihobbuh ir-Rumani!
(Tfal): Iva, Nann! Tassew għandek bżonn. Grazzi, Nann.
Nannu: Tlaqna mela!

Wieġeb.

1. Semmi xi ħsara li Malta sofriet fi żmien il-gwerra.

2. Aġti xi raġunijiet għaliex taħseb li Malta ma waqgħetx f'idejn l-għedewwa.

3. Liema kienu l-aġħar snin għal Malta u għaliex?

4. Meta u għalfejn ingħata l-*George Cross* lill-Maltin?

5. X'tifsira għandu għalina "Il-Konvoj ta' Santa Marija"?

6. It-tbatija, ġuh, ghaks u mard, x'effett hallew fuq missirijietna?

RITRATTI MILL-IMGHODDI – IL-GEORGE CROSS

Iddeskrivi x' qieghed jigri f' dawn ir-ritratti dwar Malta:



1. Ghaliex inghata l-George Cross lill-Poplu Malti?



2. Liema huma l-kelmiet li hemm imnaqqxa fuq is-salib? _____

RITRATTI MILL-IMGHODDI – IL-KONVOJ TA’ STA MARIJA

- 1. X’ ifisser għall-Maltin il- “Konvoj ta’ Santa Marija”?



- 2. Għal liema raġunijiet il-vapuri sabuha diffiċli biex jasluk kollha f’ Malta? Semmi wkoll tliet ismijiet ta’ vapuri li għabu tama u kuraġġ għall-Maltin.

RITRATTI MILL-IMGHODDI – ID-DIFIŻA TA’ MALTA

- 1. X’ qed juri r-ritratt u biex kienu jiddefendu lil Malta?



2. Kemm kien hemm ajruplani? X'kien jisimhom u minn fejn kienu jittajru?



3. X'kienu jużaw il-Maltin meta jsimghu s-sirena? Fejn f'Malta nsibu mkejjen b'hal dawn?

